

7. Соловьев Ю.С. История химии / Ю.С. Соловьев – М.: Наука, 1983. – 135 с.
8. Шухардин С.В. История науки и техники: Учеб. пособие. Ч. 1 – 2. / С.В. Шухардин. – М.: Наука, 1974, 1976.

УДК 378.011.3-051

Іваній О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

ПРАВОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО ВУЗУ

У статті доведено необхідність здійснення підготовки майбутніх учителів у педагогічному вищому навчальному закладі як фахівців, що володіють правовою компетентністю. Учитель будь-якого фаху зі сформованою правовою компетентністю здатний на високому рівні організувати власну професійну діяльність крізь призму норм права.

Ключові слова: компетентнісний підхід, майбутній учитель, правова підготовка, правова компетентність, професіоналізм.

Іваній Е. Правовая подготовка будущего учителя в учебном процессе педагогического вуза

Содержание статьи доказывает необходимость осуществления подготовки будущих учителей в педагогическом высшем учебном заведении как специалистов, владеющих правовой компетентностью. Учитель любой специальности со сформированной правовой компетентностью способен на высоком уровне организовывать собственную профессиональную деятельность через призму норм права.

Ключевые слова: компетентностный подход, будущий учитель, правовая подготовка, правовая компетентность, профессионализм.

Ivaniy O. LEGAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN EDUCATIONAL PROCESS OF PEDAGOGICAL HIGH SCHOOL

Contents of the paper demonstrates the need for training of future teachers in the pedagogical higher education as specialists with legal expertise. The teacher of any specialty with a formed legal competence is able to organize its own high-level professional work through the prism of the law.

Key words: legal competence, future teachers, pedagogical terms, legal maturity, professional competence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Формування громадянського суспільства неможливе без забезпечення в країні прав і свобод особистості. Юридична грамотність усього населення є необхідною умовою існування правової держави. В зв'язку з цим перед вузами в якості одного з пріоритетних завдань стоїть підготовка фахівців, здатних на високому професійному рівні здійснювати правову освіту молоді. Сучасне суспільство потребує соціально активного, творчого педагога, що володіє юридичною грамотністю, розуміє соціальну цінність права, позитивно ставиться до прав дитини та людини, дотримується правових норм держави. Учитель повинен не тільки дати учневі правові знання, а й навчити його користуватися своїми правами і свободами, грамотно захищати свої інтереси, попереджати від неправомірної поведінки.

Аналіз практики викладання правових дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах показує, що дидактико-виховний потенціал для формування правової компетентності студентів, закладений у правових дисциплінах, використовується недостатньо. Ця проблем багато в чому зумовлена тим, що в процесі професійної підготовки недостатньо враховуються особливості правової підготовки в контексті підвищення рівня професіоналізму майбутніх учителів. У зв'язку з цим проблема підвищення рівня й якості правової підготовки майбутніх учителів повинна розглядатися як пріоритетна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У вітчизняній і зарубіжній науці розроблено теоретичне підґрунтя для розв'язання зазначеної проблеми. Так, теоретичні й методичні засади компетентнісного підходу в системі вищої та загальної середньої освіти висвітлено в працях Н.Бібік, Дж.Вейлланта, І.Зимньої, І.Єрмакова, Н.Кузьміної, В.Лозової, О.Овчарук, О.Пометун, А.Хуторського, В.Хутмахаера та інших учених.

Професійна компетентність учителя інтегрує в собі комплекс професійних компетентностей: психологічну, методичну, предметну, інформаційну, дослідницьку, правову й інші. Порівняння підходів різних вчених до трактування поняття «професійна компетентність вчителя» (Л.Карпова [4], О.Козирева [5], М.Лук'янова [8] та інші) дало підстави для висновку, що, незалежно від особистого розуміння компонентного складу професійної компетентності, всі вчені до її складу включають правову компетентність. За твердженням

І.Єрмакова [7], А.Хуторського [10], правова компетентність входить до складу ключових, універсальних компетентностей, пов'язаних зі здійсненням життєво важливих видів діяльності фахівця.

Формуванню правової компетентності особистості фахівця присвячено праці Дж.Вейланта, М.Маркової, О.Панової. Проблемі формування правосвідомості й правової культури майбутніх вчителів присвячено праці Г.Васяновича, М.Городинського, М.Подберезького, І.Романової, Г.Фірсова та інших учених. Результати аналізу наукової літератури свідчать, що вузівська система правової підготовки майбутнього вчителя повинна бути співвіднесена з реаліями сучасних вимог щодо високого рівня професіоналізму вчителя, який передбачає і відповідну його правову освіту. Тому одним із завдань педагогічних університетів є підготовка вчителя, що володіє правовою компетентністю як важливою складовою професійної компетентності, що відбиває його професіоналізм. В інтересах формування правової компетентності майбутнього вчителя необхідно мати систему правових навчальних курсів, які б супроводжували навчання студентів протягом усього періоду їх підготовки у педагогічному вищому навчальному закладі, виконували б базову функцію при розкритті спеціальних правових тем у дисциплінах професійної підготовки.

Формування цілей статті (постановка завдання). У статті проведено аналіз педагогічних можливостей правової підготовки у підвищенні професіоналізму майбутніх учителів та представлено правову компетентність учителя як необхідну умову його готовності виконувати професійні функції й досягати високих результатів у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури дало можливість з'ясувати суть поняття «правова компетентність учителя», що трансформується в напрямі інтегрування з такими поняттями й категоріями як: «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність», «професійно-правова діяльність учителя». Правову компетентність учителя розглядаємо як складову професійної компетентності вчителя та таку, що має діалектичний характер і охоплює всі сфери професійно-педагогічної діяльності особистості. З нашої точки зору, правова компетентність учителя є «складним інтегративним утворенням в цілісній структурі особистості педагога, що включає загальноправові й професійно-педагогічні знання, вміння й професійні якості, необхідні для здійснення правового виховання учнів та організації власної професійної діяльності в межах правового поля» [2, с.6].

Розглядаючи компетентнісний підхід до формування вчителя -професіонала на основі аналізу основних категорій компетентнісної парадигми, представленої в концепції професіоналізму [1], [3], ми дійшли висновку, що компетенція (знання, що забезпечують основні функції вчителя) – це узагальнена характеристика професіоналізму педагога, яка не залежить від його особистісних якостей, а компетентність є персоніфікованою компетенцією – «людина в професії» [1, с.7]. Наявність компетентності визначає можливість і здатність здійснювати професійну діяльність, а присвоєння кваліфікації дає на це право. Отже, кваліфікація вчителя в ідеалі означає і компетенцію, і компетентність. Компетенція представляє собою об'єктивну, а компетентність – суб'єктивну форму професіоналізму [2, с.7].

Широкий зв'язок професійних і правових дисциплін підтверджує думку про те, що викладання права на 4-му курсі навчання студентів не надасть бажаного результату. Щоб ефективно управляти процесом правової підготовки майбутніх учителів, необхідно створювати і розвивати в педагогічному університеті систему правового навчання і виховання студентів протягом усього періоду їх навчання. Ця пропозиція засновується на тому, що отримання правових знань студентами допоможе майбутнім фахівцям уже з перших днів свого працевлаштування виконувати професійні дії у відповідності із правовими нормами. При цьому доцільним є наявність певного співвідношення професійних і правових дисциплін у підготовці студентів. Ця проблема поставлена самим життям, практикою, які вимагають від молодих фахівців як високого професіоналізму, так і правової підготовки, загальногуманітарного світогляду, відповідної культури.

З цією метою нами розроблено науково-методичний комплекс. Так, на першому етапі навчання – для розвитку мотивації майбутніх учителів щодо набуття правової компетентності, підвищення їхнього інтересу до майбутньої професійно-педагогічної діяльності, посилення уваги студентів до правових питань уже на I курсі під час лекції «Педагогічна професія і сучасність» студентам надається цільова установка на оволодіння вчительською професією в цілому та необхідності й значущості набуття правової компетентності зокрема, на усвідомлення соціальної ролі вчителя у правовій освіті й правовому вихованні молодого покоління на сучасному складному етапі розвитку країни.

На практичні заняття, кураторські години пропонується запрошувати досвідчених педагогів, працівників дитячих кімнат міліції та інших правоохоронних органів, які пояснюватимуть майбутнім учителям їхню роль у процесі соціалізації й захисту учнів, доводитимуть необхідність оволодіння майбутнім учителем правовою компетентністю для ефективної організації власної діяльності. Окрім цього, з 1-го по 5-й курси навчання студентів, вважаємо доцільним доповнити зміст навчальних дисциплін психолого-педагогічного та соціально-гуманітарного циклів питаннями професійно-правового характеру та провести вдосконалення змісту педагогічних практик з його спрямуванням на організацію студентами-практикантами вивчення нормативно-правових документів, що регламентують діяльність школи та проведення заходів із правового навчання і правового виховання учнів (див. табл.).

Правова компетентність студентів формується на базі вивчення дисциплін «Основи конституційного права України» (2-й курс навчання), «Правознавство» (4-й курс навчання), а також посилюється запровадженням на 5-му курсі навчання авторського модульного спецкурсу «Правова культура і компетентність учителя», в ході проведення якого (5-ть модулів, 54 год.) вирішуються наступні завдання:

Модуль I Педагогічна деонтологія (Поняття і основні елементи. Дискретність професійної поведінки вчителя: моральні і правові виміри. Основи теорії правової культури. Правова компетентність учителя).

Модуль II Правові основи професійно-педагогічної діяльності (Основи теорії права. Міжнародне освітнє право. Освітнє право України: система, структура, елементи. Загальний розподіл компетенцій і повноважень у сфері освіти).

Модуль III Правовідносини в загальноосвітніх закладах. (Теорія правових відносин: структура, система законних інтересів в освітній сфері. Суб'єкти освітніх правових відносин. Вчитель як суб'єкт шкільних правових відносин, особливості правового статусу вчителя).

Модуль IV. Організаційні основи (механізми) реалізації правових компетенцій вчителя (Основи теорії управління: сутність, концепція реалізації на шкільному рівні. Співуправління і самоврядування в школі,

Таблиця

**Змістове забезпечення формування правової компетентності
майбутніх учителів у процесі вивчення загальногуманітарних дисциплін
та проходження педагогічної практики**

Курс навчання	Дисципліни, педагогічні практики	Доповнення змісту питаннями правового характеру
I	1. Історія України 2. Історія української культури	1. Конституції в історії України. 2. Феномен української правової культури.
II	1. Педагогіка 2. Філософія	1. Кваліфікація, педагогічна культура, педагогічна правосвідомість. 2. Мораль, етика, естетика і право.
III	1. Історія педагогіки 2. Основи педагогічної творчості 3. Методика виховної роботи 4. Економіка	1. Ідеї права, свободи, демократизації, гуманізму в педагогічній думці. 2. Професійна компетентність учителя, управління розвитком особистості. 3. Зміст морального і правового виховання особистості. 4. Держава, право і бізнес.
IV	1. Порівняльна педагогіка 2. Культурологія 3. Політологія 4. Соціологія	1. Право на освіту, ідеї Болонського процесу. 2. Правова культура, культурні цінності. 3. Політичне життя та правовідносини. 4. Громадянські права та механізми їх захисту.
III	Педагогічна практика	
	Навчальна (безвідривна) практика в школі	Вивчення нормативно-правових документів, що регламентують діяльність школи, їх контент-аналіз.
IV	Виробнича (педагогічна) практика в школі	Те саме, що на III курсі навчання та розробка й проведення заходів правового характеру.
V	Виробнича (переддипломна) практика в школі	Те саме, що на III і IV курсах навчання та розробка й реалізація правових проєктів.

локальна нормотворчість. Технології правової освіти і правового виховання учнів у процесі професійної діяльності (проективні, мікрвикладання, інтерактивні тощо). Правові колізії, конфлікти і способи їх вирішення).

Модуль V. Методичні основи правової самоосвіти вчителя (Методика прогнозування, планування, контролю та діагностики правової освіти учнів у процесі професійної діяльності вчителя. Інформаційне забезпечення правової самоосвіти вчителя (офіційні видання, комп'ютерні пошукові довідково-правові системи).

У процесі вивчення правових дисциплін застосовуються: метод створення ситуацій, тренінги, бесіди, дискусії, диспути, конференції, рефлексивні методи. Особливе місце займають різноманітні дидактичні ігри (ділові, рольові, імітаційні), які дають можливість найбільшою мірою відтворити реальні соціально-правові ситуації, явища й процеси.

Таким чином, правова підготовка майбутніх учителів не вичерпується формальними юридичними знаннями. Вона орієнтована на:

- формування гуманітарного світогляду (зацікавленість і активність у професійно-правовій підготовці, інтеріоризація загальнолюдських цінностей тощо);
- правове інформування студентів;
- формування переконань у значущості законів і правозастосувальної практики, особистих обов'язків, особистої відповідальності за прийняті рішення і власні вчинки;
- розвиток стереотипів правомірної поведінки;
- засвоєння принципів і особливостей правовідносин у суспільстві;
- формування готовності активно приймати участь в охороні правопорядку й протидіяти правопорушенням.

При цьому правові знання й практичні вміння – це взаємопов'язані сторони одного і того ж процесу, який сприяє активізації правової й громадянської позиції студента. Такому висновку сприяє правова за своїм характером і суспільно значуща за результатами систематична діяльність. Специфіка її полягає в активній і адекватній взаємодії студента з правовим педагогічним середовищем, в ході якої студент виступає як суб'єкт, що впливає на удосконалення правових відносин.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у нашому напрямку. Зроблено висновок про те, що істотним елементом професійної підготовки майбутнього вчителя будь-якого фаху є правова підготовка. Досліджено методи, що застосовуються в процесі вивчення правових дисциплін. Розкрито сутність правової підготовки та її орієнтація. Доведено, що процес формування правової компетентності майбутнього вчителя потребує включення особистості в систему постійного розширення професійних відносин, що формують цілісну систему узагальнених знань правових теорій, цінностей, ідеалів, які розкривають правові аспекти педагогічної діяльності, надають можливість визначати адекватні моделі поведінки й приймати рішення у типових і нестандартних правових ситуаціях, керуватися в своїй професійній діяльності принципами законності, поваги до прав і свобод інших осіб.

Можна визначити наступні проблеми в якості напрямків подальших досліджень: формування системи правової освіти в педвузі; формування готовності майбутнього вчителя до правового виховання, навчання, правової самоосвіти на основі більш широких міжпредметних зв'язків психолого-педагогічних і культурологічних дисциплін; розробка системи прийомів навчально-пізнавальної діяльності студентів в залежності від змісту правової інформації та шляхів організації цієї діяльності в навчальному процесі педвузу; специфіка відбору змісту правової підготовки студентів різних спеціалізацій педвузу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артамонова Е.И. Компетентностной подход в формировании личности педагога-профессионала / Е.И. Артамонова // Педагогическое образование и наука. – 2008. - №10. – С.4-9.
2. Іваній О.М. Структурно-змістова модель формування правової компетентності майбутнього вчителя у навчально-виховному процесі університету: автор. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / О.М. Іваній – Харків, 2012.– 20 с.
3. Калицкий Э.М. Современная концепция профессионализма / Э.М. Калицкий, Н.Г. Гончарик // Адукацыя и выхаванне. – 2002. - №10. – С.15-19.
4. Карпова Л.Г. Складники професіоналізму вчителя / Л.Г. Карпова // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Харків: Стиль Іздат, 2006. – С. 46-53.
5. Козырева О.А. Компетентность современного учителя: современная проблема определения понятия // О.А. Козырева // Стандарты и мониторинг в образовании: науч.-информ. журн. – 2004. - №2. – С. 48-51.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина та ін. / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
7. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство / Ред. кол. Н.Софій (голова), І.Єрмаков (кер. автор. колективу і наук. редактор) та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
8. Лукьянова М.И. Профессиональная компетентность педагога: теоретический анализ понятия / М.И. Лукьянова // Упр. ДОУ: науч.-практ. журн. – 2007. - №1. – С. 15-21.

9. Селезнева Н.А. Проблема реализации компетентностного подхода к результатам образования / Н.А. Селезнева // Высшее образование в России. - №8. – 2009. – С.3-9.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. - №2. – С.58-64.

УДК 371.13:93/94]: 069.12

Снагощенко В.В.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті йдеться про реалізацію педагогічних умов які є невід'ємною складовою ефективного функціонування системи професійної підготовки майбутніх учителів історії засобами музейної педагогіки. Визначивши комплекс педагогічних умов, обґрунтовано методологічні підходи (системний і особистісно-зорієнтований); соціальне замовлення держави і суспільства вищій школі, що відображене в нормативно-правових документах; особливості та специфіку професійної підготовки майбутніх фахівців засобами музейної педагогіки

Ключові слова: система освіти, професійна підготовка майбутнього вчителя історії, педагогічні умови, музейна педагогіка.

Снагощенко В.В. Педагогические условия эффективного функционирования системы профессиональной подготовки будущего учителя истории средствами музейной педагогики.

В статье идет речь о реализации педагогических условий которые являются неотъемлемой составляющей эффективного функционирования системы профессиональной подготовки будущих учителей истории средствами музейной педагогики. Определив комплекс педагогических условий, обоснованы методологические подходы (системный и личностно-ориентированный); социальный заказ государства и общества высшей школе, что отобразено в нормативно-правовых документах; особенности и специфику профессиональной подготовки будущих специалистов средствами музейной педагогики.

Ключевые слова: система образования, профессиональная подготовка будущего учителя истории, педагогические условия, музейная педагогика.

Snagoschenko V. Pedagogical conditions for effective functioning of future History teachers' professional training system by means of museum pedagogy.

The article deals with realization of the pedagogical conditions as a constituent part of effective functioning of future History teachers' professional training system by means of museum pedagogy. After identifying the complex of pedagogical conditions, methodological approaches (systematic and individually-oriented) have been proved; social order of the state and society to higher school, revealed in regulatory documents; peculiarities and specificity of future specialists' professional training by means of museum pedagogy.

Thus in the result of the research we determined that the funds of Museum pedagogy contribute to the effectiveness of the educational process, greatly exacerbate the quality of professional preparation of future history teachers. Pedagogical conditions of Museum pedagogy are important, integral components of the structural-functional model of professional preparation of future teachers of history by means of Museum education the effectiveness of which is verified through a pilot study.

Keywords: system of education, professional training of future History teacher, pedagogical conditions, museum pedagogy.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Глибокі соціальні, духовні, економічні зрушення, що відбуваються на початку ХХІ століття в Україні, суттєво змінюють вимоги до рівня професіоналізму, інтелектуальних, соціокультурних, моральних якостей вчителя, а отже, є нагальною потребою в змінах щодо професійної підготовки майбутнього вчителя. У Державній програмі “Вчитель” зазначено, що саме через діяльність педагога реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки, збереження і примноження культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема пошуку ефективних шляхів професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема теоретико-методологічної підготовки майбутніх учителів, знайшли своє відображення в працях В. Андрущенка, В. Бондаря, С. Гончаренка, Г. Гребенюка, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Краєвського, В. Кременя, Г. Драйдена, Н. Ничкало, В. Огнев'юка. Ефективні педагогічні технології аналізуються у працях В. Безпалька, О. Мещанінова, Б. Мисикова, С. Сисоевої, Н. Яковлевої. Питання професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах досліджували С. Мартиненко, О. Олексюк, Л. Хоружа. Окремі аспекти підготовки майбутніх учителів історії розглядаються в працях К. Баханова, А. Булди, П. Вербицької, О. Караманова, Р. Костенко, О. Пометун,